

ABDULLA ORIPOV LIRIKASIDA AYOL OBRAZI

Xo'jamurodova Iroda Anvar qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti 2-bosqich magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17815162>

Annotatsiya. Ushbu maqola Abdulla Oripov poetikasida ayol obrazining badiiy talqini va o'ziga xos ko'rinishlarini tahlil etadi. Shoir ijodida ayolning turli qiyofalarda namoyon bo'lishi, ularning tasnifi hamda ma'naviy-estetik mazmundagi yoritilishi ilmiy asosda ko'rib chiqiladi.

Tadqiqotda ijodkorning ayol siymosini yaratishdagi individual yondashuvi, mahorati va milliy ruh bilan sug'orilgan estetik qarashlari alohida o'rganiladi.

Kalit so'zlar: Ayol obrazi, ona timsoli, xotin-qizlar qiyofasi, momolar tasviri, kampir obrazi, milliy-ma'naviy ruh, prototip asoslari.

Abstract. This article analyzes the artistic interpretation and unique manifestations of the female image in the poetics of Abdulla Oripov. In the work of the poet, the appearance of a woman in different forms, their classification and illumination in the spiritual-aesthetic content are considered on a scientific basis. In the research, the artist's individual approach to creating a female figure, skill and aesthetic views imbued with the national spirit are separately studied.

Key words: Woman's image, mother's image, women's image, grandmother's image, old woman's image, national-spiritual spirit, prototype foundations.

Аннотация. В данной статье анализируются художественная интерпретация и своеобразие проявления женского образа в поэтике Абдуллы Орипова. В творчестве поэта на научной основе рассматриваются облик женщины в разных формах, их классификация и освещение в духовно-эстетическом содержании. В исследовании отдельно изучаются индивидуальный подход художницы к созданию женской фигуры, мастерство и эстетические взгляды, проникнутые национальным духом.

Ключевые слова: Образ женщины, образ матери, образ бабушки, образ старухи, национально-духовный дух, прототипные основы.

Ayol insoniyat yaratuvchisining eng go'zal mo'jizasi sifatida qadrlanadi. Shu boisdan ham u san'atning barcha jabhalarida — tasviriy san'atdan tortib adabiyotgacha — ilhomning tuganmas manbai sifatida namoyon bo'ladi. Xususan, Sharq adabiy tafakkurida ayol obraziga berilgan badiiy e'tibor o'zgacha bo'lib, u go'zallik, nafosat, hayoli poklik timsoli sifatida emas, balki zakovat, farosat va adolat kabi ezgu fazilatlarni o'zida mujassam etgan ideal siymolarda ham tasvirlanadi.

Bu an'ananing yorqin namunasini Alisher Navoiy "Farhod va Shirin" dostonida yaratgan Mehinbonu obrazida ko'ramiz. Navoiy uni ilm-ma'rifat qo'llab-quvvatlovchi, adolatni ustuvor tutuvchi hukmdor sifatida ifodalaydi: Mehinbonuki donishparvar erdi, Bilik ahliga shohi sarvar erdi [Navoiy.2001.75].

Mumtoz Sharq poetikasida ayol obrazini yaratishda mubolag'a, tasavvur va badiiy fantaziya vositalari keng qo'llangan. Qutb Xorazmiy "Xusrav va Shirin" dostonida Shirinning husnini tasvirlar ekan, uning go'zalligini quyoshning kutilmaganda hijobdan chiqishi bilan qiyoslab, badiiy obrazni yanada yorqinlashtiradi: Uchakka chiqti Shirin ul niqobdin, Netakkim chiqsa kun nogah hijobdin [Qutb.1986.524].

XX asr o'zbek she'riyatida ayol mavzusini yangi badiiy talqinlar bilan boyitgan ijodkorlar ichida Abdulla Oripov alohida o'rin tutadi. Shoir ayol siymosini chizishda milliy estetik qarashlar bilan bir qatorda umumbashariy qadriyatlarni ham ilgari suradi. U ayolga bo'lgan munosabatini ko'pincha ramziy timsollar, o'xshatishlar va falsafiy mushohada orqali ifodalaydi. Oripovning ayol obrazlari maqtov yoki mubolag'aga haddan tashqari berilmagan, balki hayotiylik, samimiyat va ruhiy chuqurlik bilan aks etgan. Uning she'riyatida ayollar mehnatkashlik ("Yuzma yuz"dagi rangpar singil, "Saodat"), zukkolik ("Alisherning onasi"), mehribonlik ("Samoviy mehmon...", "Onajon"), kasb va jamiyatdagi faollik ("Kotiba xonim", "Hamshira"), ota-onaga mehr ("Qizlarim"), matonat ("Ayol"), shuningdek, illatlarni o'zida mujassam etgan salbiy qiyofalarda ("Adi-badi haqida rivoyat", "Rivoyat") talqin etiladi.

Shoir ayol obrazlarini bir necha guruhga ajratib tasvirlaydi:

a) Ona obrazi – "Onajon", "Onamga", "Ona", "Onamni eslab", "Maktub" va boshqa she'rlar.

b) Xotin-qizlar siymosi – "Ayol", "Qizlarim", "Kamilla", "O'zbek ayoli", "Singil", "Kelinoyi", "Habash qiz".

c) Momo va kampir obrazlari – "Ranjkom", "Hangoma", "Momo", "Oila kundaligi", "Oila".

Ona obrazi: irfoniy yuksalish timsoli

Ayolning ona maqomiga ko'tarilishi badiiy tasvirda ulkan ruhiy mazmun kasb etadi.

Oripov uchun ona – nafaqat mehr-muhabbat, balki irfon, poklik va ma'naviy yuksaklik timsoli. Shu bois "Haj daftari" turkumidagi "Ona" she'rida ona siymosi Ka'ba posboni bilan bog'liq sahna orqali ilohiylashtiriladi:

Ka'ba qopqasida turgan ey, posbon,

Avval onalarning ochgin yo'llarin.

Onalar poyiga tiz cho'k o'shal on,

Tavof qil, ko'zga surt, o'pgin qo'llarin.

"O'zbek onasi" she'rida esa ona bevosita muqaddas qadriyatlar bilan yonma-yon qo'yilib, Ka'ba va Baytul muqaddasga tenglashtiriladi:

Sen o'zing Ka'bamsan, Baytul muqaddas.

Bu parallel o'xshatishlar orqali shoir "ona – Vatan – muqaddaslik" zanjirini barpo qiladi.

Onaning ilohiy maqomi "Jannat" she'rida yanada teran tasvirlanadi:

Mayliga menga ham orom tilagin...

Menga jannat erur oyog'ing osti [Oripov.2021.215].

Natijada, onaga bag'ishlangan she'rlar Oripov ijodining markaziy badiiy qatlamini tashkil etadi.

Qizlar va xotin obrazlari: prototip va badiiy to'qimaning uyg'unligi

Abdulla Oripovning ko'plab she'rlari real hayot asosida yaratilgan bo'lib, qizlar obrazi ko'pincha aniq prototiplarga ega. Shoir hayotning rang-barang voqealaridan ilhom olganini Gyote fikrlari bilan uyg'unlashtiradi: "she'ring manbai borliqning o'zidir" [Ekkerman.2016].

Xorij safarlari taassurotlari samarasi bo'lgan "Habash qiz", "Kamilla", "Jamayka" kabi she'rlar shoirning badiiy tafakkurida millat, irq, din farqlari ustidan turuvchi insoniy mushtaraklik g'oyasini ilgari suradi:

Loyingiz barobar qorgandir Xalloq...

Anavi habashning nusxasi biroq.

Adiba Davlatovaga bag'ishlangan "Ko'ngil mulki" she'rida esa Oripov dunyodagi har bir mavjudotning nuqsonsiz bo'lishi mumkin emasligi haqida falsafiy xulosaga keladi:

O'zing ayt, dunyoda bitin nima bor... [Oripov.2021.248].

Xotin obrazlarida esa ko'proq tanqidiy ruh ustuvor. "Adi-badi haqida rivoyat"da o'zaro kelisha olmay, fikrini fikriga zid qo'yib yashagan er-xotinning ayanchli taqdiri aks etgan. "Rivoyat"da noshukrlik, ochko'zlik singari illatlar "oltin baliq" syujeti asosida yoritiladi:

Xullas, barcha orzusiga erishdi xotin... [Oripov.2021.194].

Momo va kampir obrazlari: arxitiplarning milliy talqini

Oripov ijodida momo va kampir obrazlari xalqona donishmandlik, mehr-shafqat va milliy ruhni aks ettirgan arxitiplar sifatida qayta talqin etiladi. Momo obrazi ko'pincha ijobiy, nurli, xolis, g'amxo'r sifatlarda namoyon bo'lsa, kampir obrazida turli ma'no ottenkalari — mehribonlikdan tortib tanqidiy keskinlikkacha — uyg'un tarzda berilgan.

"Odam va shayton qissasi" she'rida momo siymosi Odam Ato va Momo Havoning rivoyati asosida diniy-mifologik qatlamlarda tasvirlanadi; undagi mehribonlik, itoat, hatto shayton bolasiga nisbatan rahm singari xususiyatlar milliy mentalitetning dastlabki ildizlarini eslatadi.

"Millat" she'rida esa shoir koreys kampiri bilan uchrashuv orqali umumiy ona timsolining insoniyat uchun mushtarak ma'nosini ko'rsatadi. Notanish kampirning "bolam" degan so'zi shoir qalbida ona mehrining butun olamga xosligini eslatadi:

O'z tilingni unutibsan, yaxshimas, bolam...

Kampirning til haqidagi tanbehi millat ruhi, til sha'ni va ma'naviy mas'uliyatni ifodalovchi ramzga aylanadi. Momo va kampir obrazlarining bunday talqini Oripovning ma'naviy-estetik qarashlariga tayangan holda milliy ruhiyat bilan mushtaraklikda shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Uraeva, D. S., Sharipova, M. B., Zaripova, R. I., & Nizomova, S. S. (2020). THE EXPRESSION OF THE NATIONAL TRADITIONS AND BELIEFS IN UZBEK PHRASEOLOGICAL UNITS. *Theoretical & Applied Science*, (6), 469-472.
2. Рахимов Ф. Б., Шарипова М. Б. МЕСТО ИННОВАЦИЙ В РЕШЕНИИ СОВРЕМЕННЫХ ПРОБЛЕМ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ //Academy. – 2020. – №. 5 (56).
3. Шарипова М. Б., Садуллоева М. Б. К. ПРОФЕССИЯ «УЧИТЕЛЬ» И ЕЁ РОЛЬ В ОБЩЕСТВЕ //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 1 (46)
4. Шарипова М. Б., Мустакимова Г. А. Наследие мыслителей в эстетическом воспитании учащихся начальной школы //Вестник магистратуры. – 2019. – №. 10-5. – С. 48-49.
5. Sharipova M. B., Nizomova S. S. THE ARTISTIC IMAGE OF THE IMAGE OF" WATER" IN THE POEM //УЧЕНЫЙ XXI ВЕКА. – 2018. – №. 11. – С. 75.
6. Шарипова М. Б., Муродова Ш. Ш. ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ОБРЯДОВ В ЭПОСЕ «АЛПОМИШ» //Научный журнал. – 2020. – №. 9. – С. 32-34.
7. Шарипова М. Б. и др. ПРОФЕССИЯ «УЧИТЕЛЬ» И ЕЁ РОЛЬ В ОБЩЕСТВЕ //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 1. – С. 24-25.

8. Baxshillovna M. S., Shuhratovna M. S. Description and interpretation of wedding customs in the epic "Alpomish" //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 11.
9. Sharipova M. "Alpomish" dostoni-o'zbek xalqi tarixi badiiy ifodasi //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
10. Sharipova M. O'quvchi yoshlar tarbiyasida o'lmas an'ana va marosimlarning ahamiyati //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
11. Sharipova M. Qahramonlik eposi-milliy madaniyatimizning nodir xazinasasi ("Alpomish" dostoni misolida) //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
12. Sharipova M. O'lmas an'ana va marosimlar-ma'naviyatimizning nodir xazinasasi //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
13. Ахмедова М. Ш., Шарипова М. Б. ВОСПИТАНИЕ РЕБЕНКА НА ОСНОВЕ НАРОДНЫХ ТРАДИЦИЙ //Молодежь в науке и культуре XXI в.: материалы междунар. науч. – 2016. – С. 118.
14. Шарипова М. Б., Истамова З. Особенности этического воспитания детей дошкольного возраста //Вестник магистратуры. – 2020. – №. 1-5. – С. 39.
15. Шарипова М. Б., Саъдуллаева М. Б. К. РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 6 (51).